

Smärta

Smärta är något som människan får dras med i större eller mindre grad hela sitt liv. Speciellt i länder med krig, fattigdom och sjukdom är lidande och smärta ett dagligt problem. Sedan har vi s.k. psykisk smärta som orsakas av omgivningsfaktorer och livssituationen. I vårt temanummer behandlar vi medicinsk smärta och modern smärtbehandling.

Att känna smärta är en försvarsmekanism som gör oss uppmärksamma på begynnande infektion, sjukdom, hotande yttre skada, benbrott eller överansträngning av t.ex. muskulaturen. Inom medicinen finns det anteckningar om smärtbehandling redan i de äldsta skrifterna som är av Hammurabi och härstammar från cirka 1700 före Kristus (1). I Egypten rekommenderades en blandning av öl, enbär och jäst i fyra dagar för "inre smärta" (2). I alla tider har människor använt örter som botemedel. Yogan har sitt ursprung i Indien. Den skapar inre balans och koncentrerar energin till centra som kallas chakras. Tanken är att man genom yoga ska övervinna smärta och uppnå hälsa (3). I Kina uppstod akupunkturen redan 2000–3000 år före Kristus. Den eftersträvar balans mellan det goda och onda, yin och yang, och ska därigenom bota smärta och sjukdom (4). I antikens Grekland kopplade man ihop behandling med religion och försökte driva ut demoner som ansågs orsaka lidande. Hippokrates åter införde dagens moderna medicin som baserar sig på anamnes, klinisk undersökning, naturens helande krafter och vetenskapliga rön.

I förhistorisk tid var dödligheten större hos kvinnor än hos män på grund av förlossningsskador och malnutrition (männen jagade och fick

Mandragora officinarum, skannat från manuskriptet *Tacuinum Sanitatis* som härstammar från 1500-talet.

troligen mer mat). Det hårda kroppsarbetet gav ortopediska problem och frakturer, men redan mumierna uppvisar tuberkulos, karies, ateroskleros och njursten. Sår behandlades med lera och huvudvärk och epilepsi med trepanation. På 200-talet efter Kristus införde Galen medicinsk smärtbehandling (5) och opiumet gjorde sitt intåg tillsammans med *Mandragora* som innehöll atropin och hyoscyamin. Men först långt senare 1803, isolerades morfinet (6). Tack vare upptäckten av dikväveoxidens bedövande verkan och introduktionen av injektionssprutan på 1800-talet började modern anestesilogi och smärtbehandling så småningom ta form. Aspirinet som utvecklades av läkemedelstillverkaren Bayer 1899 blev världens mest sålda smärtstillande medel.

Vårt temanummer är sammanställt av Per Rosenberg och presenterar modern behandling av smärttillstånd och metodernas verkningsmekanismer. Många av skribenterna poängterar vikten av multidisciplinär smärtbehandling, ett koncept som infördes av Bonica (7). I en intervju med professor Eija Kalso får vi en fascinerande inblick i den forskning som i dag utförs om individuella smärtmekanismer med studier av gener, neurotransmittorer, receptorer och spegelneuroner som reglerar vår individuella smärtsensibilitet och i förlängningen leder till nya behandlingsformer. År 2007 mottog Eija Kalso Konrad Reijo Waara-priset och i år har hon fått arkiater Risto Pelkonens pris för sina insatser inom smärtbehandling i Finland och internationellt.

Christer Holmberg

Referenser

1. Code of Hammurabi. Available at: http://en.wikipedia.org/wiki/code_of_Hammurabi. Access September 10, 2009.
2. Leake CD. The Old Egyptian Medical Papyri. Lawrence, KS: University of Kansas Press; 1952:80.
3. The Nadis. July 29, 2004. Available at: <http://www.kheper.net/topics/chakras/nadis.html>. Accessed August 24, 2009.
4. Green R. History of the feng shui. Available at: www.fengshuiseminars.com/articles/history.html. Accessed September 5, 2009.
5. Galen. Available at: www.hsl.virginia.edu/historical/artifactsantiqua/galen. Accessed August 30, 2009.
6. Pain alleviation and anesthesia, 19th century and earlier. In: John C Libeskind History of Pain Collection. Los Angeles, CA: Luise M. darling Biomedical Library, History and Special Collections, University of California at Los Angeles.
7. John J Bonica Biography. In: John Libeskind History of Pain Collection. Los Angeles, CA: Luise M Darling Biomedical Library, History of Special Collections, University of California at Los Angeles; 2002. Available at: [HTTP://unitproj.library.ucla.edu/biomed/his/bonica/johnjbonicaautobiographicalstatement.html](http://unitproj.library.ucla.edu/biomed/his/bonica/johnjbonicaautobiographicalstatement.html). Accessed February 21, 2007.